

desembre 2025

7



recerca educativa de prop!

Articles de difusió per
apropar la recerca
a la pràctica educativa

Recerca sobre educació inclusiva i intercultural
avui. Un balanç aproximatiu en perspectiva
internacional | Miquel Àngel Essomba

recerca.educació@gencat.cat



**Generalitat
de Catalunya**



Miquel Àngel Essomba

Catedràtic de pedagogia de la UAB. Director del grup de recerca ERDISC (Equip de Recerca sobre Diversitat i Inclusió en Societats Complexes). Actualment actua com coordinador local de les xarxes europees SIRIUS (educació i població nouvinguda) i ELNE (Lideratge col·laboratiu en l'educació). També és co-investigador principal del projecte I+D INCLU-IA "Educación inclusiva en la era de la intel·ligència artificial: desarrollo de culturas escolares" finançat pel Ministeri de Ciència, Innovació i Universitats.



Educació inclusiva i intercultural en perspectiva internacional: una mateixa realitat, diferents mirades

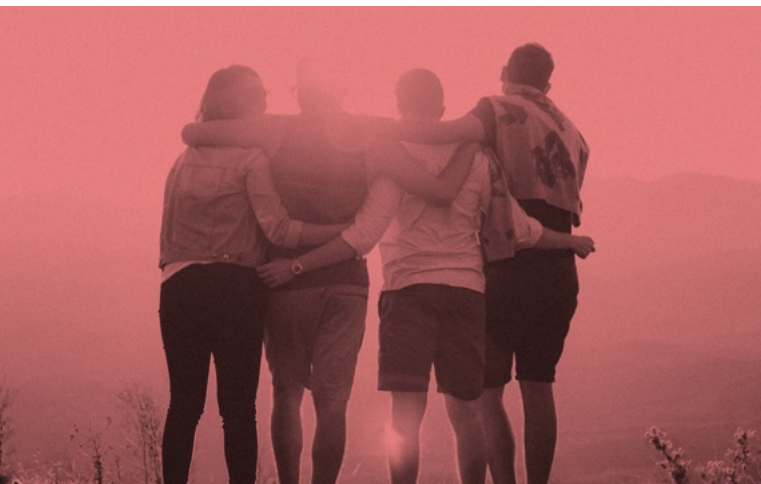
L'educació inclusiva és avui un dels grans objectius globals en matèria educativa. L'objectiu de desenvolupament sostenible número 4 (ODS 4) marca amb claredat aquest repte: garantir una educació de qualitat que sigui inclusiva i equitativa per a tothom. Aquest mandat no és nou, però ha anat prenent força amb el temps. Ja des de fa més de dues dècades organismes internacionals com la UNESCO defensen la importància de garantir l'accés i la participació de tots els infants i les persones adultes en una educació que respecti la seva diversitat, especialment la cultural i lingüística.

El panorama de la recerca internacional sobre educació inclusiva i intercultural cal resseguir-lo a través dels informes que els principals organismes internacionals elaboren al respecte. En aquest cas hem de referir-nos a la UNESCO i l'OCDE, principalment. Ambdues institucions s'aproximen



a la diversitat i la inclusió des d'enfocaments propis, un tema que ha estudiat Martínez-Usarralde (2021) en profunditat. Aquesta autora assenyalava com la UNESCO presenta **la inclusió com a dret humà**, amb una visió més àmplia i que inclou no només l'accés, sinó també la participació, els processos i els resultats. Enfoca la diversitat des de la justícia social i considera responsabilitats col·lectives de les institucions escolars i de les polítiques públiques.

En canvi, l'OCDE entén l'educació inclusiva i intercultural sobretot en termes d'equitat, oportunitats i nivells mínims d'aprenentatge, amb un enfocament fort cap al rendiment, l'eficiència i la preparació per al mercat laboral. La inclusió, des d'aquesta òptica, esdevé un **mitjà per aconseguir objectius socioeconòmics** (igualtat d'oportunitats, disminució de barreres socioeconòmiques). Mirem amb més deteniment què diu la recerca d'aquests organismes sobre el tema.



L'enfocament sociocrític de la UNESCO

Actualment, la UNESCO, a través dels seus informes de recerca, insisteix que **inclusió i equitat són inseparables**. Obrir les portes de l'aula, per si sol, no és suficient: cal assegurar que cada alumne pugui aprendre i sentir-se valorat, sigui quina sigui la seva llengua, cultura, gènere, origen o condició personal.

Un document clau per entendre aquesta mirada és la guia de la UNESCO de 2017 "*A guide for ensuring inclusion and equity in education*", que ofereix estratègies pràctiques per avançar cap a escoles més justes i participatives. La inclusió a l'escola, segons aquesta guia, no és només una qüestió d'alumnat amb necessitats educatives especials, sinó que afecta tots els infants que poden estar en risc de quedar exclosos, ja sigui per motius socials, econòmics, culturals o lingüístics. A més a més, aquest organisme adopta una perspectiva **interseccional**: la comprensió d'una variable de diversitat (la cultural, per exemple) és indestruïble d'abordar de manera simultània i sistemàtica altres variables (classe, origen, etc.). Per aquest motiu, el 2023 va publicar "*Inclusion and gender equality*", un informe que subratlla la necessitat de tenir en compte el gènere com a factor clau dins la

diversitat. Ens recorda que nenes i nens viuen l'escola de manera diferent, i que **cal trencar estereotips** i també cal crear espais igualitaris d'aprenentatge.

Més enllà, trobem de forma recent tres informes que actualitzen i assenyalen criteris per construir una autèntica cultura inclusiva i intercultural. El primer d'ells és d'**Ainscow**, titulat "*Every learner matters and matters equally*" (2024). L'autor reitera la idea que la inclusió no consisteix només a integrar alumnat amb necessitats educatives especials, sinó a **transformar el sistema educatiu** perquè tots els infants siguin valorats de la mateixa manera. Ainscow defensa que les **escoles inclusives** no esperen que l'alumnat s'adapti al sistema, sinó que adapten les seves pràctiques per respondre a la diversitat. Insisteix en la importància del **treball col·laboratiu entre el professorat**, la reflexió conjunta i la millora contínua. També remarca que l'atenció a la diversitat no ha de ser una responsabilitat individual del professorat d'educació especial, sinó una tasca compartida per tot l'equip docent.

L'atenció a la diversitat ha de ser una tasca compartida per tot l'equip docent.



El segon informe ve signat per **van Avermaet**. Sota el títol “*Multilingualism and Language Diversity for Inclusion in Education*” (2024), Avermaet posa el focus en el valor educatiu i social de les **llengües d'origen** de l'alumnat, especialment en contextos escolars amb alumnat d'origen migrant. Critica els models que busquen la substitució lingüística i defensa el plurilingüisme com una eina per a l'èxit escolar i la cohesió social. Proposa pràctiques com ara **projectes multilingües**, espais de reconeixement de la llengua materna i metodologies que integrin les diferents llengües com a part del currículum. També assenyala la importància d'una actitud oberta i respectuosa del professorat envers la diversitat lingüística.

El tercer informe és de **Benson**: “*Guidance for the classroom-based assessment of multilingual learners*” (2024). Benson ofereix orientacions per fer **avaluacions justes i significatives** en aules amb alumnat multilingüe. Insisteix que les proves estàndard sovint no reflecteixen realment el que els infants saben, ja que poden tenir dificultats amb la llengua de la prova. Proposa estratègies per avaluar els coneixements tenint en compte totes les llengües que coneix l'alumnat, així com activitats que vinculin llengua i contingut curricular. També destaca el valor de l'**avaluació formativa** i de donar feedback que ajudi a créixer a cada infant respectant el seu context lingüístic i cultural.



L'enfocament socioeconòmic de l'OCDE

Com dèiem, l'abordatge de l'educació inclusiva i intercultural per part de l'OCDE és més instrumental i orientat cap a l'adquisició de competències curriculars. L'informe clau d'aquest organisme en els darrers temps és “*Equity and Inclusion in Education, Finding Strength through Diversity*”(2023a), publicat després d'analitzar les dades d'una macroenquesta feta als països membres. Aquest informe posa èmfasi en la necessitat de veure la diversitat com una fortalesa i no com un repte. La inclusió no es limita a integrar alumnat amb discapacitat, sinó que abasta tots els àmbits de diversitat: cultural, lingüística, socioeconòmica, de gènere, etc. Es destaca la importància de desenvolupar **pràctiques pedagògiques flexibles** que permetin adaptar-se a les necessitats de tothom. També proposa fomentar una cultura escolar oberta a la diferència, que promogui el respecte i la participació activa de l'alumnat. El **lideratge escolar** és clau per impulsar aquest canvi, així com una formació contínua i especialitzada del docent. A més, s'hi subratlla la necessitat de polítiques educatives coherents, coordinades i sostingudes en el temps que vagin més enllà de les accions puntuals o aïllades.

La diversitat no és un repte, sinó una fortalesa que ha d'impregnar totes les dimensions de l'educació.

De fet, aquest informe aporta el fonament acadèmic per a l'impuls de denominacions com **DEI: diversitat, equitat i inclusió**. Als Estats Units, parlar de DEI és parlar d'institucions que promouen el tracte just i la plena participació de totes les persones, en particular dels grups que històricament han estat infrarepresentats o han estat objecte de discriminació per identitat o discapacitat. Al Regne Unit, el terme igualtat, diversitat i inclusió (EDI) s'utilitza de manera similar.

Arran d'aquest informe, apareixen també informes derivats d'aquest marc que convé tenir presents. Un d'ells és *"Indicators of Inclusion in Education. A Framework for Analysis"* (2023b), el qual ofereix un marc conceptual i pràctic per mesurar el **grau d'inclusió d'un sistema educatiu**. Proposa un conjunt d'indicadors que ajuden a identificar barreres i avaluar el progrés en termes d'equitat i inclusió. El document anima les escoles a fer una autoavaluació crítica per transformar les seves pràctiques, i destaca la importància d'una recollida de dades acurada i d'una anàlisi contextualitzada, tenint en compte les realitats locals i les particularitats de cada comunitat educativa. Un altre és *"Digital Equity and Inclusion in Education. An Overview of Practice and Policy in OECD Countries"* (2023c), d'importància cabdal després de la pandèmia i l'embranchida que la cultura digital va obtenir arran de la crisi sanitària. Aquest informe tracta les **desigualtats digitals** que poden afectar l'equitat educativa, i com l'ús pedagògic de la tecnologia pot reproduir desigualtats si no es fa de manera conscient i crítica. L'informe defensa una alfabetització digital crítica i inclusiva, i recomana formar el professorat en l'ús equitatiu de les tecnologies. També destaca el paper dels centres educatius com a espais clau per reduir la bretxa digital i garantir que tots els infants, independentment del seu entorn, puguin fer un ús significatiu i segur de les eines digitals.



Un tercer informe, *"Intersectionality in Education. Rationale and Practices to Address the Needs of Students' Intersecting Identities"* (2023d), introdueix el concepte d'interseccionalitat com a clau per entendre les experiències educatives dels infants que viuen múltiples formes de discriminació o vulnerabilitat. Per exemple, una alumna immigrant amb una discapacitat pot enfrontar-se a obstacles específics que no es poden entendre si es miren de forma separada. L'informe proposa que les escoles adoptin una **mirada interseccional** per identificar les necessitats d'aquest alumnat i oferir respostes ajustades. Això implica escoltar activament les veus dels infants, crear entorns segurs i acollidors, i tenir equips docents diversos i formats en perspectiva intercultural i de gènere. A més, l'informe presenta estratègies i bones pràctiques per treballar la identitat i el reconeixement a l'aula, fomentar la pertinença i lluitar contra els estigmes i els prejudicis que poden afectar l'autoestima i el rendiment escolar de l'alumnat.

L'escola inclusiva reconeix totes les identitats, combat els estigmes i fa sentir que tothom hi pertany.

Des d'una perspectiva més específica de l'educació intercultural és important el document *"Civic Education as a Pathway to Inclusive Societies. Exploring the Role of Education in Fostering Civic and Social Engagement"* (2025). Aquest informe explora com l'**educació per a la ciutadania** pot contribuir a construir societats més inclusives, participatives i cohesionades. A les escoles, això implica promoure valors com la justícia social, el respecte a la diversitat, la convivència i la responsabilitat col·lectiva. L'informe destaca la importància d'oferir espais de participació real a l'alumnat, on puguin expressar opinions, debatre i prendre decisions. També anima a treballar amb metodologies actives com el debat, els projectes col·laboratius o el servei comunitari. S'hi argumenta que l'educació cívica no ha de quedar limitada a una assignatura, sinó que ha d'impregnar tota la vida escolar. A més, l'informe analitza polítiques educatives que han promogut la participació democràtica i l'esperit crític de persones joves, i remarca la necessitat de preparar l'alumnat per conviure en societats diverses i complexes, on el diàleg i la inclusió siguin eixos centrals.

Perspectiva europea

Per tancar aquest article, proposem fer-ho des d'una perspectiva de major proximitat, l'europea. Aportem un breu resum sobre les dades del darrer "SIRIUS Migrant Education Policy Index" (Atal et al., 2025), un informe anual publicat per la xarxa europea SIRIUS que investiga l'estat de les polítiques dels països europeus en matèria d'educació i immigració. L'informe d'enguany, presentat al Parlament Europeu el juny de 2025, porta per títol "A Comparative Assessment of Inclusive Policies for Migrant Learners in Europe". L'informe posa el focus investigador en set dimensions:

1. **Estratègies i polítiques nacionals sobre l'educació d'alumnat nouvingut.**
2. **Polítiques d'admissió i d'escolarització.**
3. **Sistemes educatius igualitaris i integrals.**
4. **Accés i suport plens i igualitaris a l'educació.**
5. **Avaluació de l'alumnat nouvingut.**
6. **Educació lingüística i multilingüe.**
7. **Formació desenvolupament professional del professorat.**

L'informe ofereix recomanacions pràctiques per als responsables polítics, i destaca la necessitat de **polítiques educatives inclusives i equitatives per a l'alumnat nouvingut**. A més, demana estratègies nacionals específiques, finançament sostenible, unitats administratives fortes que donin suport a l'educació d'aquest alumnat; també procediments estandarditzats d'avaluació de l'aprenentatge previ, reforma dels sistemes de seguiment i matrícula, enfortiment del suport lingüístic, promoció de l'educació intercultural i participació de les famílies nouvingudes en els entorns escolars. L'informe també subratlla la importància de la formació del professorat, la representació dels nouvinguts a les escoles i els serveis de suport específics per garantir l'èxit acadèmic i la inclusió social.



Per saber-ne més

- L'**Estratègia Nacional per a la inclusió sociodigital** estableix un marc català per garantir l'accés universal, segur i assequible a internet i a les eines digitals, amb especial atenció a les persones vulnerables. El text detalla una governança interdepartamental al govern català amb implicació de la societat civil, recerca i sector privat, i fixa objectius com la reducció de la bretxa digital i la formació per a la inclusió.
- El document "**Maleta d'activitats per promoure la coeducació als centres educatius**" ofereix als centres de primària i secundària una bateria d'activitats per fer efectiva la coeducació i la diversitat cultural des d'una perspectiva comunitària. Sorgeix del projecte "WUNGU. Gènere i diversitat cultural a l'escola" (2020-2021), coordinat pel grup de recerca ERDISC de la Universitat Autònoma de Barcelona i promogut pel Departament d'Educació i Formació Professional de la Generalitat de Catalunya en el marc del "Pacto de Estado contra la violencia de género".



Referències

- Ainscow, M. (2024). *Every learner matters and matters equally: Making education inclusive*. UNESCO Publishing.
- Argelagués M., Essomba, M. À., & Tarrés, A. (2022). *Maleta d'activitats per promoure la coeducació als centres educatius*. Barcelona: Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya
- Atal, M.R. et al. (2025). *SIRIUS Migrant Education Policy Index. A Comparative Assessment of Inclusive Policies for Migrant Learners in Europe*. SIRIUS Watch Report 2025. MPG. Brussels.
- Benson, C. (2024). *Guidance for the classroom-based assessment of multilingual learners: Assessing languages, literacies and learning across the curriculum*. UNESCO Publishing.
- Martínez-Usarralde, M.J. (2021). Inclusión educativa comparada en UNESCO y OCDE desde la cartografía social. *Educación XXI*, 24(1), 93-115, <http://doi.org/10.5944/educXXI.26444>
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2023). *Digital equity and inclusion in education: An overview of practice and policy in OECD countries*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/5f9b35f6-en>
- OECD. (2023a). *Equity and inclusion in education: Finding strength through diversity*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/d8f8d075-en>
- OECD. (2023b). *Indicators of inclusion in education: A framework for analysis*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/2b32f0fc-en>
- OECD. (2023c). *Digital Equity and Inclusion in Education. An Overview of Practice and Policy in OECD Countries*. <https://dx.doi.org/10.1787/7cb15030-en>
- OECD. (2023d). *Intersectionality in education: Rationale and practices to address the needs of students' intersecting identities*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/4e74e957-en>
- OECD. (2025). *Civic education as a pathway to inclusive societies: Exploring the role of education in fostering civic and social engagement*. OECD Publishing.
- UNESCO. (2005). *Guidelines for inclusion: Ensuring access to education for all*. UNESCO.
- UNESCO. (2008). *World Conference on Education for All: Meeting basic learning needs*. UNESCO.
- UNESCO. (2017). *A guide for ensuring inclusion and equity in education*. UNESCO Publishing.
- UNESCO. (2023). *Inclusion and gender equality*. UNESCO Publishing.
- UNESCO. (2024). *The Salamanca Statement Anniversary: 30 years of progress?* UNESCO Publishing.
- Van Avermaet, P. (2024). *Multilingualism and language diversity for inclusion in education*. UNESCO Publishing.

Aquest article forma part d'una iniciativa del
Departament d'Educació i Formació Professional
per apropar la recerca educativa als docents i
centres educatius.

Per a més informació consulta el web:
<https://projectes.xtec.cat/recerca/>



**Generalitat
de Catalunya**